

158

Hoge Raad
27 juni 2014, nr. 13/02847
ECLI:NL:HR:2014:1532
(mr. Numann, mr. Snijders, mr. De Groot,
mr. Polak, mr. Tanja-van den Broek)
(concl. A-G mr. Rank-Berenschot (niet opge-
nomen; Red.))
Noot G.J. de Bock

**Procesrecht, rentevordering. Uitleg dictum.
Afwijzing van het 'meer of anders' gevor-
derde. Beroep op gezag van gewijsde.**

**Uitleg van het dictum in het licht en met
inachtneming van de overwegingen die tot
de beslissing hebben geleid. Uitleg van
afwijzing van het 'meer of anders' gevor-
derde of verzochte. Het beroep op gezag van
gewijsde kan besloten liggen in de stellingen
van partijen. Het beroep op gezag van
gewijsde werd aldus begrepen en daartegen
werd verweer gevoerd. Motiveringsplicht.**

[RV art. 32, 236]

De Hoge Raad wordt in de onderhavige procedure gevraagd te oordelen over de uitleg van het dictum en het beroep op gezag van gewijsde.

852

De Hoge Raad stelt voorop dat het dictum van een uitspraak moet worden uitgelegd in het licht en met inachtneming van de overwegingen welke tot de beslissing hebben geleid en voegt daar aan toe dat indien het dictum een afwijzing van het 'meer of anders' gevorderde of verzochte bevat, in het licht en met inachtneming van de overwegingen die tot de beslissing hebben geleid, moet worden bepaald of die afwijzing betrekking heeft op een (bepaald deel van de) vordering of een (bepaald deel van het) verzoek, dan wel of de rechter die vordering of dat verzoek over het hoofd heeft gezien en de afwijzing daarop dan ook geen betrekking heeft. De door eiser opgeworpen motiveringsklacht over de door het hof gegeven uitleg aan het dictum wordt gehonoreerd. De Hoge Raad concludeert dat het dictum van de rechtbank in de eerdere procedure en de daaraan ten grondslag liggende overwegingen, zonder nadere motivering, onverenigbaar zijn.

De Hoge Raad volgt eiser eveneens in zijn tweede motiveringsklacht. In de stellingen van eiser ligt besloten dat hij zich heeft beroepen op het gezag van gewijsde van de beslissing, en dat verweerders dit beroep ook aldus hebben begrepen en zich daartegen hebben verweerd. Bij die stand van zaken is het oordeel van het hof zonder nadere motivering onbegrijpelijk. In dit verband is van belang dat de rentevordering van eiser in het dictum werd afgewezen als 'wat meer of anders is gevorderd', maar dat in hetzelfde dictum partijen werden veroordeeld om met inachtneming van wat in het vonnis is overwogen hun medewerking te verlenen aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap. In de overwegingen van vonnis is nu juist bepaald dat de rentevordering toewijsbaar wordt geacht. De Hoge Raad concludeert wederom dat het dictum en de overwegingen, opgenomen in het eindvonnis van de rechtbank in de eerdere procedure, zonder nadere motivering, onverenigbaar zijn en vernietigt het arrest van het hof met verwijzing naar een ander hof voor verdere behandeling en beslissing.

[eiser], wonende te [woonplaats], Verenigd Koninkrijk,
Eiser tot cassatie,
advocaten: mr. B.T.M. van der Wiel en mr. J. Mencke,
tegen
de erven van [betrokkene 1], gewoonnd hebbende te [woonplaats],
Verweerders in cassatie,
advocaat: mr. S. Kousedghi.

Partijen zullen hierna ook worden aangeduid als [eiser] en [verweerders].

Hoge Raad:

1 Het geding in feitelijke instanties

Voor het verloop van het geding in feitelijke instanties verwijst de Hoge Raad naar de navolgende stukken:

a. de vonnissen in de zaak 218545/HA ZA 11-1139 van de rechtbank Arnhem van 3 augustus 2011, 21 december 2011 en 25 april 2012;

b. het arrest in de zaak 200.107.392 van het gerechtshof Arnhem van 4 september 2012 en van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 5 maart 2013.

Het arrest van het hof van 5 maart 2013 is aan dit arrest gehecht.

2 Het geding in cassatie

Tegen het arrest van het hof van 5 maart 2013 heeft [eiser] beroep in cassatie ingesteld. De cassatiedagvaarding is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

[verweerders] hebben geconcludeerd tot verwerping van het beroep.

De zaak is voor partijen toegelicht door hun advocaten.

De conclusie van de Advocaat-Generaal E.B. Rank-Berenschot strekt tot verwerping van het cassatieberoep.

De advocaten van [eiser] hebben bij brief van 16 mei 2014 op die conclusie gereageerd.

3 Beoordeling van het middel

3.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

(i) Bij testament van 24 april 1970 heeft [betrokkene 2] (hierna: de erflater) zijn huishoudster [betrokkene 1] (hierna: [betrokkene 1]) en zijn pleegzoon [eiser] tot zijn enige erfgenamen benoemd, ieder voor de helft. De erflater is op 6 september 1980 overleden.

(ii) [betrokkene 1] is benoemd tot executeur-testamentair en beherderaar van de nalatenschap. Bij notariële akte van boedelbeschrijving van 14 mei 1981, verleden door notaris Y.O. Donders, heeft [betrokkene 1] opgave gedaan van de activa en passiva van de nalatenschap.

(iii) Tot de nalatenschap behoort een door de erflater op 1 mei 1970 in eigendom verkregen woning (hierna: de woning), die sinds die datum door de erflater en [betrokkene 1] werd bewoond. Voor die datum bewoonde ieder van hen al (vanaf 1959 respectievelijk 1958) een deel van de woning krachtens huur. Na het overlijden van de erflater heeft [betrokkene 1] de bewoning ononderbroken voortgezet. Zij heeft kamers van de woning aan derden verhuurd.

(iv) [eiser] en [betrokkene 1] hebben geen overeenstemming bereikt over de verdeling van de nalatenschap.

(v) Bij dagvaarding van 2 augustus 2002 heeft [eiser] [betrokkene 1] in rechte betrokken en vorderingen ingesteld die strekken tot en verband houden met de verdeling van de nalatenschap (hierna: de eerdere procedure).

(vi) Het tussenvonnis van de rechtbank Arnhem van 20 augustus 2003 in de eerdere procedure houdt onder meer het volgende in:

“3. Het geschil in conventie en in reconventie

3.1 Na zijn wijziging van eis vordert [eiser] in conventie dat de rechtbank bij vonnis (...)

d. voor recht verklaart dat [eiser] gerechtigd is tot de helft van de waarde die moet worden toegekend aan de bewoning door [betrokkene 1] van de woning (...) en aan het gebruik van de roerende zaken die tot de nalatenschap behoren;

e. bindend tussen partijen vaststelt welke de onder d. bedoelde waarde sinds het openvallen van de nalatenschap tot aan de dag van de uitspraak was en welke waarde moet worden gehanteerd voor het tijdvak na de ten deze te geven uitspraak;

(...)

g. [betrokkene 1] veroordeelt over te gaan met [eiser] tot scheiding en deling van de nalatenschap (...).

4 De beoordeling van het geschil

(...)

4.4 Ten aanzien van de in conventie onder c en d door [eiser] gevorderde verklaring voor recht respectievelijk ten aanzien van het in conventie onder e en f gevorderde, overweegt de rechtbank als volgt.

(...) De rechtbank is van oordeel dat [betrokkene 1] voor de helft gerechtigd is tot het pand waardoor het redelijk is dat zij in het pand is blijven wonen. Aangezien zij tot de helft gerechtigd is, is de rechtbank evenwel van oordeel dat het eveneens redelijk is dat zij de helft van de waarde van het woongenot aan de andere deelgenoot voldoet. (...)

Wat betreft de hoogte van het gebruiksrecht (...) is de rechtbank van oordeel dat partijen – via na te melden conclusie – uitsluitend dienen te geven. (...)

De in conventie onder c en d gevraagde verklaringen voor recht zullen dus eveneens worden afgegeven.

5 De beslissing

(...)

10. verwijst de zaak naar de rolzitting (...) voor conclusie na deskundigenbericht aan de zijde van partijen (...).

(...)

(vii) In de eerdere procedure heeft [eiser] in zijn conclusie na deskundigenbericht tevens incidentele conclusie tot het treffen van een voorlopige voorziening onder meer gesteld op welk bedrag het woongenot van [betrokkene 1] sinds september 1980 kan worden bepaald. Voorts heeft [eiser] betoogd dat dit bedrag dient te worden vermeerderd met rente, de hoogte van het rentebedrag berekend en opgemerkt “[eiser] maakt aanspraak op de helft van dit bedrag”. Ten slotte heeft [eiser] in het incident gevorderd dat [betrokkene 1] wordt veroordeeld tot betaling “ten titel van voorschot op de door [betrokkene 1] in te brengen en met [eiser] te delen vergoeding voor het woongenot een bedrag van € 40.000,= (...), te vermeerderen met de wettelijke rente vanaf heden.”

(viii) De vordering in het incident in de eerdere procedure is afgewezen.

(ix) Bij eindvonnis van 9 maart 2005 in de eerdere procedure heeft de rechtbank onder meer als volgt overwogen en beslist:

“5.2 In het vonnis van 20 augustus 2003 is onder 4.4. al geoordeeld dat mevrouw [betrokkene 1] een woonvergoeding aan de boedel verschuldigd is. (...)

Dat tegen elkaar afgewend is het standpunt van [eiser] dat de woonvergoeding van [betrokkene 1] aan de boedel in 2003 op € 500,= per maand moet worden gesteld, en teruggerekend tot € 190,10 per maand in 1980 (...) alleszins redelijk. Daarbij wordt opgemerkt dat het een vergoeding aan de boedel is, en [betrokkene 1] dus uiteindelijk maar de helft hoeft te dragen, terwijl de inkomsten uit kamerverhuur al die jaren geheel voor

haar zijn geweest. Conclusie is dat [betrokkene 1] wegens genoten woongenot € 96.446,96 in de boedel moet inbrengen, vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de dagvaarding.

(...)

De beslissing

De rechtbank,

in conventie

(...)

3. verklaart voor recht dat [eiser] gerechtigd is tot de helft van de waarde die moet worden toegekend aan de bewoning door [betrokkene 1] van de woning (...).

4. stelt de onder 3 bedoelde waarde over de periode 1 oktober 1980 tot 1 januari 2004 vast op € 96.446,96 en voor de periode nadien op € 500,= per maand, met ingang van 1 januari 2004 geïndexeerd volgens de prijsindexcijfers bedoeld in productie 1 bij de conclusie van [eiser] d.d. 21 juli 2004,

(...)

6. veroordeelt beide partijen hun medewerking te geven aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap van [betrokkene 2], met als grondslag de notariële akte verleden ten overstaan van notaris Y.O. Donders d.d. 14 mei 1981 maar met inachtneming van wat is overwogen in dit vonnis.

(...)

10. wijst af wat meer of anders is gevorderd,

(...)

(x) In de eerdere procedure hebben zowel [betrokkene 1] als [eiser] hoger beroep ingesteld bij het gerechtshof Arnhem. Tijdens het hoger beroep is [betrokkene 1] overleden.

[verweerders] hebben het geding voortgezet.

(xi) Bij eindarrest van 12 mei 2009 in de eerdere procedure heeft het hof in de beide beroepen het tussenvonnis van 20 augustus 2003 bekrachtigd en, voor zover in cassatie van belang, het eindvonnis van 9 maart 2005 vernietigd wat het dictum onder 6 betreft en, opnieuw rechtdoende, beslist:

“veroordeelt beide partijen hun medewerking te verlenen aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap van [betrokkene 2] met als grondslag de notariële akte, verleden ten overstaan van notaris Y.O. Donders op 14 mei 1981, maar met inachtneming van hetgeen is overwogen in dit arrest en het bestreden vonnis van 9 maart 2005, voor zover dit in dit arrest is bekrachtigd;”

Het hof heeft het eindvonnis van 9 maart 2005 voor het overige, waaronder het dictum onder 3 en 4, bekrachtigd.

(xii) In de eerdere procedure heeft de Hoge Raad bij arrest van 25 maart 2011 (ECLI:NL:HR:2011:BP0531) het door [verweerders] tegen (onder meer) het arrest van 12 mei 2009 gericht cassatieberoep verworpen.

(xiii) Op 1 juni 2011 heeft [eiser] zonder toestemming van [verweerders] de woning verkocht.

3.2 Voor zover in cassatie van belang heeft [eiser] in de onderhavige procedure gevorderd dat voor recht wordt verklaard dat [verweerders] in de nalatenschap dienen in te brengen (i) zowel de vergoeding voor woongenot zoals vastgesteld bij arrest van 12 mei 2009 als de daarover te berekenen rente, telkens vanaf het einde van de maand waarover het woongenot werd genoten, subsidiair vanaf 2 augustus 2002, en (ii) ter zake van door hen genoten vruchten dan wel rente van vruchten een bedrag van € 183.483,72, te vermeerderen met de wettelijke rente vanaf 20 juni 2011.

[eiser] heeft aan zijn vordering ten grondslag gelegd dat [verweerders] dienen in te brengen de wettelijke rente over de verschillende vermogensbestanddelen uit de nalatenschap waarvan [betrokkene 1] met ingang van het openvallen van de nalatenschap in 1980 het gebruik heeft gehad. Dat volgt volgens

[eiser] uit art. 3:172 BW, terwijl die rente naar zijn mening als een vrucht (althans: een ander voordeel) van de nalatenschap moet worden beschouwd. Met deze en andere vorderingen beoogt [eiser] dat de rechtbank volledig beslist wat de scheiding en deling van de nalatenschap voor de partijen meebrengt.

3.3.1 De rechtbank heeft de hiervoor in 3.2 genoemde vordering van [eiser] afgewezen.

3.3.2 Het hof heeft de vonnissen van de rechtbank op het punt van de afwijzing van de hiervoor in 3.2 genoemde vordering van [eiser] bekrachtigd.

Daartoe heeft het hof vastgesteld dat de rechtbank in de eerdere procedure, ondanks hetgeen zij daaromtrent in rov. 5.2 van haar eindvonnis heeft overwogen, niet heeft beslist dat het bedrag van de door haar bepaalde, in de gemeenschap in te brengen woonvergoeding moet worden vermeerderd met de wettelijke rente daarover vanaf de dagvaarding in die procedure (2 augustus 2002), maar wel in haar beslissing het meer of anders gevorderde heeft afgewezen. Nu vaststaat dat [eiser] tegen deze beslissing niet, althans niet met succes een rechtsmiddel heeft aangewend, is het hof met de rechtbank van oordeel dat [eiser] is gebonden aan de afwijzing van deze vordering door de rechtbank in de eerdere procedure en dat hij deze vordering in de onderhavige procedure niet opnieuw aan de orde kan stellen. (rov. 3.18)

Vervolgens is het hof voorbijgegaan aan het beroep van [eiser] op het bepaalde in art. 3:172 BW, nu de woonvergoeding en de wettelijke rente daarover, anders dan huurinkomsten, geen vruchten of voordelen zijn die de woning oplevert, maar een bedrag dat de ene deelgenoot ([betrokkene 1]) aan de andere deelgenoot ([eiser]) is verschuldigd vanwege het uitsluitend gebruik van een deel van de woning, op het genot waarvan beide deelgenoten aanspraak hebben (rov. 3.19).

3.4.1 Onderdeel 1.2 richt een motiveringsklacht tegen het oordeel van het hof in rov. 3.18 dat de rechtbank in de eerdere procedure de vordering ter zake van rentevergoeding in het dictum heeft afgewezen.

3.4.2 Deze klacht slaagt.

Het dictum van een uitspraak moet worden uitgelegd in het licht en met inachtneming van de overwegingen die tot de beslissing hebben geleid (vgl. HR 21 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2553, NJ 1998/544; HR 19 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7084). Hieruit volgt dat indien het dictum een afwijzing van het “meer of anders” gevorderde of verzochte bevat, in het licht en met inachtneming van de overwegingen die tot de beslissing hebben geleid, moet worden bepaald of die afwijzing betrekking heeft op een (bepaald deel van de) vordering of een (bepaald deel van het) verzoek, dan wel of de rechter die vordering of dat verzoek over het hoofd heeft gezien en de afwijzing daarop dan ook geen betrekking heeft (vgl. HR 10 april 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH2465, NJ 2009/183). In het onderhavige geval is de rechtbank in rov. 5.2 van haar eindvonnis (in de eerdere procedure) tot de conclusie gekomen dat [betrokkene 1] wegens genoten woongenot een bedrag in de boedel moet inbrengen “vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de dagvaarding”. In het licht hiervan is het oordeel van het hof dat de afwijzing van “wat meer of anders is gevorderd” in het dictum (onder 10) van dat eindvonnis, mede betrekking heeft op de door [eiser] gevorderde rente over het bedrag van het woongenot, zonder nadere motivering onbegrijpelijk. Daarbij is tevens van belang dat in hetzelfde dictum (onder 6) partijen worden veroordeeld om hun medewerking te verlenen aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap “met inachtneming van wat is overwogen in dit vonnis”, waaronder ook de in rov. 5.2 van dat eindvonnis toewijsbaar geachte rentevordering kan zijn begrepen.

3.5.1 De onderdelen 1.4 en 2.1 komen op tegen de afwijzing van [eiser] vordering ter zake van rentevergoeding in rov. 3.19. In dit verband voert onderdeel 2.1 aan dat [eiser] zich in feitelijke instanties heeft beroepen op de beslissing van de rechtbank in rov. 5.2 van haar eindvonnis (in de eerdere procedure) dat [betrokkene 1] wegens genoten woongenot een bedrag in de boedel moet inbrengen “vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de dagvaarding”. Zonder nadere motivering is onbegrijpelijk waarom het hof het beroep van [eiser] op het gezag van gewijsde van die beslissing niet heeft gehonoreerd, aldus de klacht.

3.5.2 Ook deze klacht treft doel.

[eiser] heeft in eerste aanleg en in hoger beroep erop gewezen dat hij in de eerdere procedure aanspraak heeft gemaakt op vergoeding van de wettelijke rente over het bedrag van het genoten woongenot en dat de rechtbank in rov. 5.2 van haar eindvonnis (in de eerdere procedure) heeft overwogen dat [betrokkene 1] wegens genoten woongenot de daar genoemde vergoeding moet inbrengen, vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de dagvaarding, derhalve vanaf 2 augustus 2002. Voorts heeft [eiser] betoogd dat dit oordeel weliswaar niet in het dictum van dat eindvonnis is neergelegd, maar dat uit dat eindvonnis wel blijkt dat [betrokkene 1] respectievelijk [verweerders] rekening dienden te houden met de aanspraak op vergoeding ook van wettelijke rente (antwoordakte na interlocutoir tevens houdende wijziging en vermeerdering van eis, onder 16-17; memorie van grieven, onder 29 en 30).

In reactie op dit betoog van [eiser] hebben [verweerders] aangevoerd dat de aanspraak van [eiser] op wettelijke rente over het bedrag van het genoten woongenot door de rechtbank – als onderdeel van “wat meer of anders is gevorderd” – is afgewezen, en dat [eiser] daartegen in hoger beroep niet is opgekomen (antwoordakte (na overlegging producties en vermeerdering van eis), onder 10; memorie van antwoord, p. 9). Hieraan hebben [verweerders] de conclusie verbonden dat “hoe dan ook [vaststaat], dat omtrent de renteaanspraken van [eiser] over de in rechte vastgestelde woonvergoeding tussen [eiser] en de erven – d.w.z. deze rechtsbetrekking in geschil – onherroepelijk is beslist en dat er op dit punt tussen partijen gezag van gewijsde bestaat” (memorie van antwoord, p. 10).

Uit het vorenstaande volgt dat in de stellingen van [eiser] besloten ligt dat hij zich heeft beroepen op het gezag van gewijsde van de beslissing – verwoord in rov. 5.2 van het eindvonnis van de rechtbank (in de eerdere procedure) – ten aanzien van de rentevordering, en dat [verweerders] dit beroep ook aldus hebben begrepen en zich daartegen hebben verweerd (vgl. HR 24 september 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP6874, NJ 2006/200). Bij die stand van zaken is het oordeel van het hof zonder nadere motivering onbegrijpelijk. In dit verband is wederom van belang dat het dictum (onder 10) van het eindvonnis van de rechtbank (in de eerdere procedure) weliswaar een afwijzing bevat van “wat meer of anders is gevorderd”, maar dat in hetzelfde dictum (onder 6) partijen worden veroordeeld om hun medewerking te verlenen aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap “met inachtneming van wat is overwogen in dit vonnis”, waaronder ook de in rov. 5.2 van dat eindvonnis toewijsbaar geachte rentevordering kan zijn begrepen.

3.6 De overige klachten van het middel behoeven geen behandeling.

4 Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt het arrest van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden van 5 maart 2013;

verwijst het geding naar het gerechtshof 's-Hertogenbosch ter verdere behandeling en beslissing; veroordeelt [verweerders] in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van [eiser] begroot op € 466,89 aan verschotten en € 2600,= voor salaris.

NOOT

1. In dit langslpende geschil over de verdeling van een nalatenschap hebben partijen onder andere gestreden over de vraag of een woonvergoeding aan de boedel verschuldigd is, te betalen door de vrouw van erflater. In de eerste procedure heeft de Rechtbank Arnhem bij eindvonnis van 9 maart 2005 onder meer als volgt overwogen en beslist: “5.2 In het vonnis van 20 augustus 2003 is onder 4.4. al geoordeeld dat mevrouw [betrokkene 1] een woonvergoeding aan de boedel verschuldigd is. Conclusie is dat [betrokkene 1] wegens genoten woongenot € 96.446,96 in de boedel moet brengen, vermeerderd met de wettelijke rente vanaf de dagvaarding.

6. veroordeelt beide partijen hun medewerking te geven aan het doen opstellen van een akte van scheiding en deling van de nalatenschap van [betrokkene 2], met als grondslag de notariële akte verleden ten overstaan van notaris Y.O. Donders d.d. 14 mei 1981 maar met inachtneming van wat is overwogen in dit vonnis.

10. wijst af wat meer of anders is gevorderd.”

2. Tegen dit vonnis in de eerdere procedure zijn beide partijen bij (destijds) het Hof Arnhem in hoger beroep gekomen. Bij eindarrest van 12 mei 2009 heeft het hof in principaal en incidenteel hoger beroep het tussenvonnis van 20 augustus 2003 bekrachtigd en, voor zover in cassatie van belang, het eindvonnis van 9 maart 2005 van de rechtbank vernietigd wat het dictum onder 6 betreft en, opnieuw rechtdoende, beslist: “veroordeelt beide partijen hun medewerking te verlenen aan het doen opstellen van een akte tot scheiding en deling van de nalatenschap van [betrokkene 2] met als grondslag de notariële akte, , maar met inachtneming van hetgeen is overwogen in dit arrest en het bestreden vonnis van 9 maart 2005, voor zover dit in dit arrest is bekrachtigd”. Het cassatieberoep tegen dit arrest werd verworpen met toepassing van art. 81 RO (HR 25 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP0531). Het arrest van het hof van 12 mei 2009 is derhalve in kracht van gewijsde gegaan.

3. In de onderhavige procedure stelt eiser voor de Rechtbank Arnhem onder andere een vordering in tot betaling van de rente over het woongenot, zoals vastgesteld in het eindvonnis van 9 maart 2005. De rechtbank heeft de rentevordering van eiser afgewezen, welke beslissing door (thans) het Hof Arnhem-Leeuwarden is bekrachtigd. Daartoe overwoog het hof dat de rechtbank in het dictum niet heeft beslist dat rente moest worden betaald, maar wel dat het ‘meer of anders’ gevorderde was afgewezen. Eiser heeft tegen die beslissing niet, althans niet met succes, een rechtsmiddel aangewend en daarom was en is eiser gebonden aan die afwijzing door de rechtbank in de eerdere procedure. Vervolgens is het hof ook voorbijgegaan aan het beroep van eiser op art. 3:172 BW om tot toewijzing van de gevorderde rentevergoeding over de woonvergoeding te geraken. Vgl. Hof Arnhem-Leeuwarden 5 maart 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ4288, r.o. 3.18 en 3.19 en onderhavig arrest r.o. 3.3.2.

4. Eiser stelt cassatieberoep in tegen het arrest van het hof. De twee gehonoreerde motiveringsklachten richten zich op de uitleg van het dictum en het beroep op gezag van gewijsde.

Uitleg dictum

5. De Hoge Raad stelt in r.o. 3.4.2 voorop dat het dictum van een uitspraak moet worden uitgelegd in het licht en met

inachtneming van de overwegingen welke tot de beslissing hebben geleid (Vgl. HR 23 januari 1998, NJ 2000/544; HR 19 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7084). De verwijzing van de Hoge Raad naar de uitspraakdatum van 21 januari 1998 en NJ 1998/544 in plaats van 23 januari 1998 en NJ 2000/544 berust, naar ik aanneem, op verschrijvingen. De Hoge Raad voegt daar aan toe: “dat indien het dictum een afwijzing van het ‘meer of anders’ gevorderde of verzochte bevat, in het licht en met inachtneming van de overwegingen die tot de beslissing hebben geleid, moet worden bepaald of die afwijzing betrekking heeft op een (bepaald deel van de) vordering of een (bepaald deel van het) verzoek, dan wel of de rechter die vordering of dat verzoek over het hoofd heeft gezien en de afwijzing daarop dan ook geen betrekking heeft (Vgl. HR 10 april 2009, ECLI:NL:HR:2009:183).”

6. In het door de Hoge Raad aangehaalde arrest van 10 april 2009 (Teeuwe/Trijber) wijst de Hoge Raad, in navolging van A-G Verkade, in r.o. 4.2 erop dat de in de memorie van toelichting (Kamerstukken II 1999/00, 26855, 3, p. 64 bij art. 1.3.13, thans art. 32 Rv) weergegeven regel dat de rechter bij de zinsnede “wijst af het meer of anders gevorderde” ‘dus’ heeft beslist, niet kan worden gevolgd. Deze regel laat immers geen ruimte voor interpretatie van het dictum in het licht en met inachtneming van de overwegingen. Als een onderdeel van het gevorderde of verzochte in het dictum met deze zinsnede wordt afgedaan zonder overwegingen in de uitspraak daaromtrent ‘boven de streep’ betekent dat dat de rechter een ongemotiveerde beslissing neemt, hetgeen in de regel vernietigbaarheid met zich brengt, aldus A-G Verkade onder 4.4.1 e.v.

7. Om een beslissing gezag te geven dient de rechter zijn uitspraak te motiveren. Het dictum is “vaak op zichzelf onverstaanbaar” (Vgl. Veegens, *Het gezag van gewijsde*, Zwolle: Tjeenk Willink 1972, p.12 en 54). De omvang van de bindende werking van een uitspraak wordt bepaald door de motivering van de rechter. De rechter zal daarom inzicht moeten verschaffen in de (rationele) redenering die ten grondslag ligt aan zijn (rechts)oordeel om dusdoende de beslissing voor partijen en derden, waaronder rechters in hogere instantie, controleerbaar en aanvaardbaar te maken. Het dictum kan derhalve niet worden geïsoleerd van de overwegingen (art. 6 EVRM; art. 121 Gw; art. 30 Rv; Scholten, *Asser Algemeen deel**, par. 28; Tjong Tjin Tai, *Groene Serie Rv* (2014), art. 30 aant. 2; Snijders/Klaassen/Meijer, *Nederlands Burgerlijk Procesrecht*, Deventer: Kluwer 2011, nr. 40; Hugenholtz/Heemskerck, *Hoofdlijnen van Nederlands Burgerlijk Procesrecht*, Den Haag: Elsevier Juridisch 2006 nr. 5; HR 16 oktober 1998, NJ 1999/7 (Finkenburgh/Van Mansum); HR 17 november 2006, NJ 2006/621 (Karadirek/VTN)).

8. De overwegingen van de rechter hebben een verschillend karakter (zie hieronder 18 en 19). De rechter stelt feiten vast en geeft een juridische beschouwing aan de hand van de wettelijke grond(en). Dit alles brengt de rechter tot conclusies die moeten resulteren in een logisch en verantwoord dictum: het ‘rechtdoende’ (Scholten, *Asser Algemeen deel**, par. 28). Nu partijen bij de (subjectieve) beraadslaging van de rechter niet aanwezig zijn, moet een partij die de uitleg van het dictum niet kan volgen op zoek naar onverenigbaarheden in het dictum, in de overwegingen en tussen het dictum en de overwegingen.

9. In de onderhavige procedure constateert de Hoge Raad onverenigbaarheden in het dictum zelf en tevens tussen het dictum en de overwegingen van de rechtbank. De rechtbank heeft in het dictum de rentevordering van eiser afgewezen of daarop geen beslissing genomen, terwijl de rechtbank in r.o. 5.2 van datzelfde eindvonnis tot de conclusie komt dat een bedrag voor woongenot in de boedel moet worden gebracht, “vermeerderd met de wettelijke rente vanaf dagvaarding”. Daar voegt de Hoge Raad aan toe dat de rechtbank in het dictum (onder 6) een

veroordeling jegens beide partijen heeft uitgesproken tot medewerking aan scheiding en deling van de nalatenschap met inachtneming van hetgeen in het vonnis is overwogen, waaronder kan zijn begrepen de rentevordering als weergegeven in r.o. 5.2. 10. De enkele constatering van het hof in r.o. 3.18 dat de beslissing in de eerdere procedure in kracht van gewijsde is gegaan en hij eiser aan die beslissing gebonden acht, geeft geen uitleg aan het dictum in de eerdere procedure die deze beslissing voor partijen en derden controleerbaar en aanvaardbaar maakt. De zinsnede “*wijst af het meer of anders gevorderde*” volgt niet logischerwijs uit de overwegingen die tot de beslissing van de rechtbank hebben geleid. De motivering van hof op dit onderdeel is onvoldoende begrijpelijk.

Gezag van gewijsde

11. Ingevolge lid 3 van art. 236 Rv bestaat voor het ambtshalve toepassen van het gezag van gewijsde geen ruimte (Vgl. HR 24 september 2004, NJ 2006/200, r.o. 3.3.5 (*Dyrade/Staat*)). De bindende werking van gezag van gewijsde ontstaat uitsluitend in een latere procedure indien één der partijen zich daarop beroept. De beginselen van partijautonomie en lijdelijkheid van de rechter staan voorop (art. 24 Rv).

12. De rechter kan deze partijautonomie niet passeren door te oordelen dat het in strijd is met de goede procesorde om een beslissing te verlangen die afwijkt van een beslissing die reeds in kracht van gewijsde is gegaan; dit zou ten onrechte *ne bis in idem* als regel van openbare orde introduceren in het Nederlands civiele procesrecht (Vgl. E.J. Numann, *Groene Serie Rv*, Deventer: Kluwer 2003, art. 236, aant. 2 en 12; W. Hugenholtz en W.H. Heemskerk, *Hoofdpijnen van Nederlands Burgerlijk Procesrecht* (2006) nr. 122; H.J. Snijders, C.J.M. Klaassen en G.J. Meijer, *Nederlands Burgerlijk Procesrecht* (2011), nr. 55; Y.E.M. Beukers, *Eenmaal andermaal? Beschouwingen over gezag van gewijsde en ne bis in idem in het burgerlijk procesrecht* (diss. Rotterdam), Zwolle: Tjeenk Willink 1994, p. 110-111; Hoge Raad 12 juni 1970, NJ 1970/375 (*Cassatie in belang der wet*); Hoge Raad 8 oktober 1982, NJ 1984/58, r.o. 3.1 (*Cooijmans/Raadschelders*); Hoge Raad 16 februari 2001, NJ 2001/236 (*De Ganzeveer/PCT*), concl. A-G Wesseling-van Gent 2.1 e.v.).

13. Een beroep op gezag van gewijsde kan expliciet en impliciet volgen uit de gedingstukken. Het enkel inbrengen als productie van een eerdere uitspraak is echter onvoldoende. Daar staat tegenover dat niet met zo veel woorden art. 236 Rv behoeft te worden ingeroepen (A-G Minkenhof onder HR 19 februari 1965, NJ 1965/141 (*Eshuis/Neurink*)).

14. Een impliciet beroep op gezag van gewijsde behoort evenwel zo duidelijk te geschieden dat de wederpartij zich daartegen aan de hand van de inhoud van de ingeroepen beslissing(en) kan verweren. Bij de beantwoording van de vraag of het beroep op het gezag van gewijsde voldoende duidelijk is ingeroepen, spelen de omstandigheden van het geval ook een rol (Beukers, *Eenmaal andermaal?* (1994), p. 54-57; A.C. van Schaik, *Asser Procesrecht 2 Eerste aanleg*, Deventer: Kluwer 2011, nr. 141; NJ 1984/58, r.o. 3.1.; NJ 2006/200, r.o. 3.3.5 en concl. Huydecoper, randnummer 13).

15. Een impliciet beroep kan partijen en de rechter voor problemen stellen, zoals blijkt uit onderhavig arrest. A-G Rank-Berenschot (randnummer 2.21) had in de gedingstukken in de onderhavige procedure geen beroep van eiser op gezag van gewijsde gelezen en meende dat verweerders de stellingen van eiser ook niet zo hadden opgevat. Desondanks oordeelt de Hoge Raad in r.o. 3.5.2: “*dat in de stellingen van eiser besloten ligt (nadruk, GJB) dat hij zich heeft beroepen op het gezag van gewijsde van de beslissing ten aanzien van de rentevordering*”. De Hoge Raad maakt het impliciete beroep van eiser expliciet door in r.o. 3.5.2 te constateren: “*dat verweerders dit beroep ook als zodanig [te] hebben*

begrepen en zich daartegen hebben verweerd”. Ik lees de overwegingen van de Hoge Raad zo dat uit het verweer, strekkende tot afwijzing van de rentevordering met een beroep op gezag van gewijsde in de eerdere procedure, logischerwijs volgt dat verweerders begrepen dat eiser zich ook op het gezag van gewijsde wenste te beroepen. In de gegeven omstandigheden kan ik die conclusie volgen omdat beide partijen begrepen welke rechtsbetrekking in geschil werd ingeroepen en zij zich daar over en weer tegen hebben verweerd.

16. Naast het invoeren van gezag van gewijsde, zal voor een geslaagd beroep daarop aan vijf vereisten moeten worden voldaan. Er dient sprake te zijn van (a) een beslissing (b) betreffende de rechtsbetrekking in geschil (c) die vervat is in een vonnis of arrest (d) welke in kracht van gewijsde is gegaan en (e) is gewezen tussen dezelfde partijen, of hun rechtverkrijgenden. Is aan al deze vereisten voldaan, dan heeft de eerdere beslissing bindende kracht in een eventuele latere procedure. De vereisten (b) tot en met (e) staan in dit arrest niet ter discussie. Het oordeel van de Hoge Raad bestrijkt, naast het honoreren van het impliciete beroep, de vraag wat dient te worden begrepen onder (a) een beslissing.

17. Het gezag van gewijsde komt toe aan alle beslissingen die noodzakelijk zijn ter bepaling van de concrete rechtsverhouding tussen partijen (of de rechtsbetrekking in geschil) en die de eindbeslissing dragen (Vgl. D.J. Veegens, *Het gezag van gewijsde* (1972), p. 33; Hoge Raad 21 maart 1997, NJ 1998/207, r.o. 6, m.nt. Snijders (*Eco Swiss/Benetton*)).

18. Evenals bij de uitleg van het dictum moet de beslissing ook bij het bepalen van de omvang van het gezag van gewijsde worden gelezen in het licht en met inachtneming van de overwegingen die tot dat dictum hebben geleid (supra nr. 5). Het gaat om de dragende overwegingen die aan de beslissing in het geschil tussen partijen ten grondslag liggen, waarbij niet vereist is dat die overwegingen in de eerdere procedure centraal stonden of overheersend waren (Vgl. HR 14 oktober 1988, NJ 1989/413 (*Wijnberg/WUH*)). De beslissing dient wel onderwerp van partijdebat te zijn geweest, anders is geen sprake van een geschilbeslissing (Vgl. E.J. Numann, *Groene Serie Rv* (2003), art. 236, aant. 11). Dit partijdebat moet niet worden verward met, bijvoorbeeld, een afwijzende beslissing van de rechter die het gevolg is van het niet-voldoen van eiser aan zijn stelplicht in het licht van het gemotiveerd verweer van gedaagde. In een dergelijk geval houdt de afwijzing wel degelijk een beslissing tussen partijen in over de rechtsbetrekking in geschil (Vgl. Van Schaick, *Asser Procesrecht 2 Eerste aanleg* (2011), nr. 149).

19. Niet aan alle overwegingen ‘boven de streep’ in een eerdere procedure komt gezag van gewijsde toe. Aan niet-dragende overwegingen komt geen gezag van gewijsde toe (Vgl. HR 20 januari 1984, NJ 1987/295, r.o. 3.10 (*Cooijmans/Raadschelders*)). Ook aan beslissingen van zuiver feitelijke aard (Vgl. HR 15 mei 1987, NJ 1988/164, r.o. 3.4, m.nt. Heemskerk (*Van Huffel/Van den Hoek*)) en rechtsbeslissingen wordt geen bindende kracht toegekend (Vgl. Van Schaik, *Asser Procesrecht 2 Eerste aanleg* (2011), nr. 148; Y.E.M. Beukers, *Eenmaal andermaal?*, 1994, p. 96-103; Veegens, *Het gezag van gewijsde*, 1972, p. 32-41; E. Gras, *Kracht en gezag van gewijsde*, Arnhem: Gouda Quint BV 1994, p. 282-284).

20. Het rechtsgevolg van een geslaagd beroep op het gezag van gewijsde is dat aan die beslissing bindende werking toekomt in een latere procedure, althans dat de standpunten waarvan de juistheid noodzakelijk voortvloeit uit de ingeroepen beslissing door de rechter worden gehonoreerd en dat hij elk standpunt dat daarmee onverenigbaar is, verwerpt in de latere procedure (Vgl. Asser/Van Schaick, *Procesrecht 2 Eerste aanleg* (2011), nr. 140; J.H. van Dam-Lely, *T&C Rv*, Deventer: Kluwer 2014, art. 236 Rv, aant. 3). Veegens geeft in meer abstracte woorden de bindende werking

als volgt weer: “Wanneer de rechterlijke macht haar taak heeft volbracht, moet in redelijkheid worden aanvaard dat in de onderzochte vragen het laatste woord is gesproken. Dit is primair vereist in het belang van de gedingvoerenden zelf, maar het is evengoed een openbaar belang” (Veegens, *Het gezag van gewijsde* (1972), p. 18). Hieruit kan, mijns inziens, ‘a contrario’ worden afgeleid dat indien de rechter zijn taak niet heeft volbracht de beslissing geen gezag van gewijsde toekomt. Het is de taak van de rechter zijn uitspraak te motiveren (supra nr. 7).

21. Vanuit deze invalshoek moet het onderhavige arrest van de Hoge Raad worden beschouwd. Eiser beroept zich in cassatie op het positieve rechtsgevolg van het gezag van gewijsde (de rentevordering zou in r.o. 5.2 van het eindvonnis van de rechtbank al zijn toegewezen). Verweerders hebben zich bij het hof beroepen op het negatief rechtsgevolg van het gezag van gewijsde (de rentevordering zou in de eerdere procedure “als het meer of anders gevorderde” in het dictum onder 10 van het eindvonnis van de rechtbank zijn afgewezen). De vraag is of een van deze beslissingen bindende werking heeft in de onderhavige procedure.

22. De Hoge Raad constateert dat in de beslissing(en) van de rechter(s) in de eerdere procedure onverenigbaarheden aanwezig zijn in het dictum zelf en tevens tussen het dictum en de overwegingen van de rechtbank. In dat licht bezien is de beslissing van het hof in r.o. 3.19 zonder nadere motivering onbegrijpelijk. Het niet op elkaar aansluiten van de rechtsoverwegingen en het dictum zijn voor de Hoge Raad evenwel onvoldoende evident om de zaak zelf af te doen en uitsluitend het dictum te corrigeren. De overwegingen van de rechtbank in r.o. 5.2 zijn daarvoor kennelijk onvoldoende dragend. Wat de rechtbank in de eerdere procedure omtrent de rentevordering heeft willen beslissen, is onvoldoende zeker en daarom vernietigt en verwijst de Hoge Raad (Vgl. E. Korthals Altes en H.A. Groen, *Asser Procesrecht 7 Cassatie*, Deventer: Kluwer 2005 nr. 167).

23. Het beroep op gezag van gewijsde door eiser wordt weliswaar door de Hoge Raad gehonoreerd, maar de eindbeslissing over de rentevordering dient, na verwijzing en behandeling, door het Hof Den Bosch te worden genomen. Ik kan mij aansluiten bij de vernietiging en verwijzing op beide onderdelen, maar na jaren van procederen – het eerste vonnis in de eerdere procedure is van 20 augustus 2003 – bestaat voor zowel eiser als verweerders nog steeds geen duidelijkheid omtrent een ogenschijnlijk simpele rentevordering. Soms staat het beginsel dat het procederen eens afgelopen behoort te zijn, (noodgedwongen) onder druk.

G.J. de Bock
TeekensKarstens advocaten notarissen

159

Hoge Raad
11 juli 2014, nr. 13/05632
ECLI:NL:HR:2014:1681
(mr. Bakels, mr. Streefkerk, mr. Heisterkamp, mr. Snijders, mr. Polak)
(concl. A-G mr. Wuisman (niet opgenomen; Red.))
Noot F.M. Guljé

Faillissementsrecht. Pluraliteitsvereiste. Steunvordering. Huurgenot. Reikwijdte Nebula-arrest.

De vordering tot het verschaffen van huurgenot levert, ingeval de huurder ten tijde van de faillissementsaanvraag in het genot is van het gehuurde, geen vordering op die in het faillissement ter verificatie kan worden ingediend, omdat het faillissement geen invloed heeft op bestaande wederkerige overeenkomsten. Een dergelijke vordering kan daarom ook niet worden aangemerkt als steunvordering bij de faillissementsaanvraag.

[FW art. 26, 37]

ABN AMRO Bank heeft het faillissement aangevraagd van Berzona BV vanwege het onbetaald laten van een opeisbare vordering van in totaal ruim € 11,8 miljoen. ABN AMRO Bank heeft twee steunvorderingen mede ten grondslag gelegd aan de faillissementsaanvraag, te weten de vorderingen van de huurders van door Berzona BV verhuurde flats om het huurgenot daarvan te verschaffen en om onderhoud aan die flats te verrichten. Zowel rechtbank als hof hebben het verzoek van de bank afgewezen. Volgens het hof zijn de vorderingen van huurders van Berzona BV niet aan te merken als steunvorderingen. De Hoge Raad oordeelt dat terecht tot uitgangspunt is genomen dat een steunvordering niet opeisbaar hoeft te zijn, dat de omvang van die vordering niet hoeft vast te staan en dat die vordering geen betrekking hoeft te hebben op de betaling van een geldsom. Voldoende is dat het gaat om een vordering die ter verificatie kan worden ingediend opdat de schuldeiser kan meedelen in de opbrengst van de vereffening die in dat kader plaatsvindt. Ook de vordering tot het verrichten van onderhoud en die tot het verschaffen van het genot van een zaak welke voortvloeit uit een duurovereenkomst, kunnen dus op zichzelf een steunvordering opleveren. Een toekomstige vordering kan echter niet tot steunvordering dienen, omdat onvoldoende zeker is dat zo'n vordering daadwerkelijk zal ontstaan. Nu niet is gesteld dat sprake zou zijn van achterstallig onderhoud of onderhoud dat door Berzona BV zou moeten worden verricht, is deze vordering toekomstig van aard en kan deze vordering niet als steunvordering dienen. Ten aanzien van de vordering tot het verschaffen van huurgenot, neemt de Hoge Raad tot uitgangspunt dat de huurders ten tijde van de faillissementsaanvraag in het genot waren van het gehuurde. Omdat de curator niet bevoegd is dat genot te beëindigen als de huurovereenkomst nog loopt, levert de vordering tot het verschaffen van huurgenot in dat geval geen vordering op die ter verificatie in het faillissement kan worden ingediend. Een steunvordering kan zo'n vordering derhalve niet zijn. Het zogenaamde Nebula-arrest (HR 3 november 2006, NJ 2007/155) doet niet af aan dit uitgangspunt, omdat dit arrest in zijn eigen specifieke context moet worden bezien.